

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

เอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

เอกสารของกองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

1. เอกสารรัชกาลที่ 5

ม. กระทรวงมหาดไทย

ม. 1 เบ็ดเสร็จกระทรวงมหาดไทย

.3 ประกาศและพระราชบัญญัติ

/4 ขอบบังคับศาลหัวเมืองแขก 7 เมือง

ม. 2 แผนกปกครอง

.11 การประชุมปรึกษาราชการ

.11/9 การประชุมปรึกษาราชการ

.12 เอกสารราชการ

ก รายงานราชการหัวเมืองและไมขอบ

.12 ก/2 นักปราชญ์อังกฤษไปเที่ยวตรวจการวิชาในแหลมมลายู

.14 ตรวจราชการ

.14/22 รายงานพระยาสุเมธคี เรื่องตรวจราชการ มณฑลนคร
ศรีธรรมราช

- .14/23 พระยาवासเทพ ทรวจราชการ มณฑลนครศรีธรรมราช
มณฑลปัตตานี
- /58 พระยาสุขุมรายงานตรวจจัคราชการ เมืองตานี
- /69 พระยาศรีธรรมราชเชิญพระวิจิตรไปตรวจราชการ
เมืองนครศรีธรรมราชแลเมืองสงขลา
- /74 เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จตรวจราชการ
หัวเมืองปักษ์ใต้
- /89 เรื่องพระยาสุขุมไปตรวจราชการเมืองยะลา
- /98 รายงานเจ้าพระยาเทเวศร์ ไปตรวจราชการเมือง
สงขลา เมืองพัทลุง เมืองกลันตัน
- .16 ศาลหัวเมือง การคดี การอัยการ นิติกรรม
- /13 เรื่องเลขแลภาณีอากร เมืองยะหริ่ง
- .22 เขตแดนต่างประเทศ
- ข อังกฤษ
- .22 ข/3 เรื่องเขตแดนอังกฤษทางมลายู
- ง อื่น ๆ
- ม. 2.22 ง/4 เขตแดนในระหว่างเมืองไทรบุรี รามัน ที่คาบเกี่ยว
กับเมืองเประ
- /5 เขตแดนระหว่างเมืองไทรบุรี รามัน ที่คาบเกี่ยวกับ
เมืองเประ
- /6 หนังสือกระทรวงมหาดไทยเรื่องปักปันเขตแดน
กับอังกฤษทางมลายู
- /7 เรื่องเขตแดนอังกฤษของมลายู

ม. 2.22 ง/8 เขตมลายูเกี่ยวกับอังกฤษ
 _____/9 บันทึกเรื่องปัญหาในการตรวจสอบกรมในระหว่าง
 มณฑลแประแลรามันท์ ซึ่งเป็นมณฑลของกรุงสยาม

ม. 49 มณฑลปัตตานี ยะลา ะเงะ

- _____/2 เรื่องจัดการการเมืองแขกทั้ง 7 เมือง
 ____/4 ถอดแลตั้งเจ้าเมืองแขก
 ____/5 รายงาน คดี ถ้างบบริเวณแขก 7 เมือง มีคดีความแลคำ
 พิพากษา
 ____/6 มณฑลปัตตานี เรื่องจัดระเบียบการปกครองแขก 7 หัวเมือง
 ____/7 ตั้งแลย้ายข้าราชการในบริเวณแขก
 ____/8 ผลประโยชน์พระยาเมืองทั้ง 7
 ____/11 พงษาวดารเมืองแขก
 ____/12 จัดตำรวจภูธร เมืองแขก 7 หัวเมือง
 ____/13 จัดระเบียบ ปกครองบริเวณแขก 7 เมือง
 ____/15 คลังบริเวณแขก 7 เมือง
 ____/16 เก็บเงินการราชการ แทน ส่วยต้นไม้เงินทอง และเพิ่ม
 ผลประโยชน์พระยาเมือง
 ____/18 ประชุมพระยาเมืองแขก ปกษาราชการ
 ____/20 รายงานพระยาสุขุม เรื่องจัดการหัวเมืองแขก 7 เมือง
 ____/23 เรื่องจัดการบำรุงบริเวณ 7 เมือง และจ้างมิสเตอร์เซตง
 ออกไปจัดการกับตั้งกองสอดแนม
 ____/26 พระยาเพชรภิบาล ผู้ว่าราชการเมืองหนองจิก ออกความ
 เห็นจัดการบ้านเมือง (ปัตตานี)

- ม. 49/27 เรื่องผลประโยชน์เมืองหนองจิกแลหัวเมืองแขก 7
หัวเมือง
- /28 เรื่องจัดการบ้านเมืองมณฑลปัตตานี
- /29 เรื่องหลวงพรหมไบบ๋นายนเหลี่ยน
- /31 พระยาสุขุมจะไปจัดการผลประโยชน์เมืองหนองจิก
- /32 เรื่องพระพิพิธภักดี เจ้าเมืองตานีไปเมืองสิงคโปร์
- /35 เรื่องเมืองตานี
- /36 จับพระยาตานี (อับดุลกาเด) ตลอดจนถึงการขอพระราช
ทานโทษ แลร้องขอพระมหากษัตริย์ต่าง ๆ
- /44 รายงานเมืองเประ
- /50 เรื่องเมืองยะลา
- /53 พระยาราชานุกาธิบดินทร์ คัดจะยกเมืองยี่หริ่งขึ้นต่อกรุงเทพ
แลเก็บเงินราษฎรมาถวาย
- /56 เรื่องเมืองยี่หริ่ง
- /58 พระยาบิหริ่งคุมพรรคพวกปล้นบ้านหนิควนเมืองสงขลา
- /62 พระยาระแงะยกคอนเซสชันให้รายาอิติริส ทำการ
ต่าง ๆ ในเมืองระแงะ แล้วยกต่อมาถึงบริษัทอีส
—/63 รายงานราชการเมืองระแงะ
- /64 เมืองระแงะ
- /68 ราชการเมืองรามัน และจะให้มีข้าหลวง ทางแหลม
มลายูข้างตะวันออก
- /69 เรื่องจีนเมืองเประเข้ามาตั้งกงสีในแขวงเมืองรามัน
- /70 เรื่องรายงานการบ้านเมือง ๆ รามัน
- /71 เรื่องอังกฤษรุกแดนเมืองรามัน

ม. 49/74 เรื่องพระยารามันขอยืมเงินคลังมณฑลท่าเครื่องราช
บรรณาการ

—/93 เรื่องปกครองหัวเมืองแขก แลหัวเมืองลาว (เมืองสาย)

ม. 62 เมืองต่าง ๆ

.1 หัวเมืองก่อนจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาล (กลันตัน เมืองแขก
ตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า ไทรบุรี เประ ภูเก็ต มลายู)

/25 เรื่องเมืองระแงะ ว่าด้วยราชการแลเรื่องมรดก (มรดก)

ต. กระทรวงต่างประเทศ

.11 เสด็จต่างประเทศ

ข มลายู

/1 รายงานสืบราชการหัวเมืองปากใต้และแหลมมลายู ร.ศ. 107

.2 ชาวต่างประเทศ

ค เยี่ยมเมืองไทย

/33 เซอแฟรงค์จะเข้ามาเฝ้า

สารบาญสมัคพิเศษ เล่ม 4 จ.ก. 1240 - 1241

/45 พระยาตานีถึงแก่อสัญกรรม มีสารตราให้จัดการ
ราชการเมืองตานี

บ. เบ็ดเตล็ด

บ. 1 ส่วนพระองค์ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)

.1 เสด็จประพาสที่ต่าง ๆ

/6 ระยะเวลาเที่ยวทางบก ทางเรือรอบแหลมมลายู ร.ศ. 109

/11 พระราชหัตถเลขาเป็นระยะเวลาเสด็จประพาสหัวเมือง
ชายทะเลตะวันตก

2. เอกสารรัชกาลที่ 6

ม. กระทรวงมหาดไทย

.22 มณฑลปัตตานี

/12 เรื่องผู้ร้ายมณฑลปัตตานี เกี่ยวกับอับดุลกาเดร์

/15 รายงานเจ้าพระยายมราชเรื่องจักระเบียมณฑลปัตตานี

เอกสารกองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ

แฟ้ม 1 หมายเหตุการเกี่ยวกับหัวเมืองมลายูของรัฐบาลสยาม

ตอน 2 มวน 3

" " มวน 6

" " มวน 7

ตอน 3 มวน 1

" " มวน 2

เอกสารที่ตีพิมพ์แล้วจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชหัตถเลขาเรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายูของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร :

ศึกษาภณพิทยานิชย์, 2506.

ทำเนียบหัวเมือง. ร.ศ. 118, 119. (ตอนที่ 2 ลำดับตำแหน่ง).ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 11, เดือนธันวาคม ร.ศ. 113.ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 14, เดือนพฤษภาคม ร.ศ. 116.ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 18, เดือนธันวาคม ร.ศ. 120.

สมมตอมรพันธ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ. จดหมายเหตุพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสแหลมมลายูคราว ร.ศ. 107, 108
และ 117. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467. (พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้พิมพ์พระราชทานเนื่องในการ
บำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา
เสด็จทิวงคตถึงบึงญาสมวาร 30 มีนาคม 2467).

ศิลปากร, กรม. ระยะทางเสด็จประพาสมณฑลอยุธยา จดหมายเหตุ เสด็จประพาส
แหลมมลายู และเสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ 5. พระนคร : โรงพิมพ์
สามมิตร, 2514. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางกิมลี ศรีสมบุญ
ณ เมรุวัดราชาธิวาส 17 มิถุนายน 2514).

ศิลปากร, กรม. เอกสารของฮอลันดาสมัยอยุธยา พ.ศ. 2151 - 2163 และ
พ.ศ. 2167 - 2185. แปลจาก Dutch Papers, 1608-1620
and 1624-1642. โดย นันทา สุกกุล. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุ
สภา, 2514.

สนธิสัญญาและกฎหมาย, กรม, กระทรวงการต่างประเทศ. สนธิสัญญาและความ
ตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ และองค์การระหว่าง
ประเทศ. 5 เล่ม. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511, เล่ม 1.

เอกสารรอง

วิทยานิพนธ์และสิ่งพิมพ์อักษำเนา

สายจิต เหมินทร์. "การเสวยรัฐไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และปัลลิสของไทยให้แก่
อังกฤษในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว". วิทยานิพนธ์
ปริญญาามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2507. (อักษำเนา).

สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์. ประวัติเมือง
ปัตตานี. [ม.ป.ท., 2471], (อัคราเนา).

บทความ

เกษม ศิริสัมพันธ์ และ นีออน สันติวงศ์. "แนวพระราชดำริทางการเมืองของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว". สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 5
(ธันวาคม 2510), 25 - 46.

เดช บุนนาค. "การปกครองแบบเทศาภิบาลเป็นระบบปฏิวัติหรือวิวัฒนาการ".
สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 4 (ธันวาคม 2509), 58 - 66.

_____ . "ขบถเงี้ยวเมืองแพะ ร.ศ. 121". สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 6
(กันยายน - พฤศจิกายน 2511), 67 - 80.

_____ . "ขบถผู้มีบุญภาคอีสาน ร.ศ. 121". สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 5
(มิถุนายน - สิงหาคม 2510), 78 - 86.

_____ . "พระยาแขกเจ็ดหัวเมืองคบคิดขบถ ร.ศ. 121". วรรณไวทยากร.
กรุงเทพ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514,
หน้า 15 - 23.

แถบสุข นุมนนท์. "ปฏิญญาฉบับไทย - อังกฤษ ค.ศ. 1897". วรรณไวทยากร.
กรุงเทพ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514, หน้า 3 - 14.

หนังสือ

การปกครอง, กรม, กองประสานราชการ. เรื่องเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้.

พระนคร : โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, 2510.

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพกับกระทรวงมหาดไทย.

พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2506.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชดำรัสแดลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน.

พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

(พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจกเนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ในวันตรงกับเสด็จสวรรคตที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2470).

ศิเรก กุลศิริสวัสดิ์. ความสัมพันธ์ของมสลิมาทางประวัติศาสตร์ และวรรณคดีไทย และสำเภากษัตริย์สุลัยมาน (ฉบับย่อ). กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2517.

คำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมราชา. เทศาภิบาล. พระนคร : โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, 2509.

(พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาจินดารักษ์ [จำลอง สวัสดิ์ - ชูโต] ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 10 ตุลาคม พ.ศ. 2509).

คำรกราชานภาพ, สมเด็จพระนเรศวรมหาราช. "คำนำ", จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ.

พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวิพร, 2505.

(พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระรัตนธัชมุนี (อิสสระ-
ญาณเถร) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 31 พฤษภาคม 2505).

_____ . "คำนำ", ประชุมพงศาวดาร เล่ม 3.

พระนคร : องค์การค้ำของครุสภา, 2506.

_____ . พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์ไทย, 2458.

_____ . แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม.

พระนคร : โรงพิมพ์ครุสภา, 2467.

_____ . ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่
โบราณ. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวิพร, 2507.

(พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ชุนประจวบपालปลาต
(ประยงค์ เศรษฐบุตร). 2507).

ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมลายูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.

พระนคร : แพร่พิทยา, 2516.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1.

พระนคร : ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, 2503.

_____ . พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3.

พระนคร : องค์การค้ำของครุสภา, 2504.

ชวช รัตนภักดี. ประวัติศาสตร์สี่จังหวัดภาคใต้. ยะลา : โรงพิมพ์ศรีสมนา
การ, 2505.

นริศรานูวิติวงศ์, สมเด็จพระนเรศวรมหาราช และคำทรงราชานภาพ, สมเด็จพระนเรศวรมหาราช.
ศาสนสมเด็จ. พระนคร : คลังวิทยา, 2499. เล่ม 3.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1, เล่มที่ 1. "พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ"
พระนคร : โรงพิมพ์ก้าวหน้า, 2506.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 3 เล่มที่ 3. "พงศาวดารเมืองปัตตานีและพงศาวดาร
เมืองสงขลา". พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2506.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 64. "พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ".
พระนคร : คลังวิทยา, 2507.

พงศาวดารพระราชหัตถเลขา. พระนคร : โอเดียนสโตร์, 2505.

ยมราช, บุตรธิดาและครอบครัวเจ้าพระยา (ed). ตำนานพระราชหัตถเลขา
สวนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงเจ้าพระยา
ยมราช (ปั้น สุขุม) กับประวัติเจ้าพระยายมราช. พระนคร : โรงพิมพ์
บำรุงธรรม, 2482. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพพระยา
ยมราช (ปั้น สุขุม) วันที่ 10 เมษายน 2482).

รัตนภักดี, พระยา. ประวัติเมืองปัตตานี. ม.ป.ท. 2509.

ราชบัณฑิตยสถาน. อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย. 4 เล่ม, พระนคร : ราชบัณฑิตย
สถาน, 2509. เล่ม 4.

- วิเชียรศิริ, เจ้าพระยา (ชม ณ สงขลา). "พงศาวดารเมืองปัตตานี และ
พงศาวดารเมืองสงขลา". ประชุมพงศาวดารเล่ม 3. พระนคร :
คุรุสภา, 2506.
- เวลด้า, วอลเตอร์ เอฟ. แผ่นดินพระนั่งเกล้า. แปลจาก Siam Under
Rama III. พระนคร : สมาคมสังคมนักประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย,
2514.
- ศิลปากร, กรม. บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาชาติใน
ศตวรรษที่ 17. แปลจาก Records of the Relation between
Siam and the Foreign Countries in 17th century,
โดย ไพโรจน์ เกษแมนกิจ. 2 เล่ม. พระนคร : คุรุสภา, 2512.
- อารง สุทธาศาสตร์, ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้. พระนคร : บริษัท
พิทักษ์ประชา จำกัด, 2519.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Bibliography

Primary Sources

Unpublished Documents

From Public Record Office, London

1 Colonial Office Papers (Cited as C.O.)

C.O. 273/111

C.O. 273/114

C.O. 273/122

C.O. 273/126

C.O. 273/131

C.O. 273/132

C.O. 273/138

C.O. 273/139

C.O. 273/158

C.O. 273/252

C.O. 273/274

C.O. 273/275

C.O. 273/282

C.O. 537/48

F.O. 69/294 .

F.O. 69/295

F.O. 422/47

Public Record Office, Class P.R.O., No 30/33, the
private papers of Sir Ernest Satow, Part 2 (Cited as P.R.O.
30/33/2 -)

Vajiranana National Library, Bangkok.

Documents Relating to The Relation Between Siam
and Foreign Countries (8 January - 2 December 1863) Vol. 57 -
58 (Cited as DRSF.)

Published Documents

Moor, J.E. Notice of the Indian Archipelago and Adjacent
Countries. London : Frank Cass, 1968.

Vajiranana National Library. Burney Papers, 5 Vols.
Bangkok : Vajiranana National Library, 1911. Vol.
II.

2 Foreign Office Papers (Cited as F.O.)

F.O. 69/62

F.O. 69/81

F.O. 69/82

F.O. 69/92

F.O. 69/98

F.O. 69/99

F.O. 69/102

F.O. 69/103

F.O. 69/116

F.O. 69/189

F.O. 69/204

F.O. 69/215

F.O. 69/217

F.O. 69/218

F.O. 69/222

F.O. 69/224

F.O. 69/226

F.O. 69/228

F.O. 69/229

F.O. 69/232

F.O. 69/236

F.O. 69/274

F.O. 69/275

Secondary Sources

Thesis

- Tej Bunnag. "The Provincial Administration of Siam. From 1892 To 1915 : A Study Of the Creation, the Growth, the Achievement, And the Implication For Modern Siam, Of the Ministry of the Interior Under Prince Damrong Rachanuphap". Unpublished Ph.D. Dissertation, Oxford University, 1968.
- Somaskdi Xuto. "British Foreign Policy Towards Siam, 1890 - 1900." Unpublished Ph.D. Thesis, University of London, 1958.
- Suebsaeng Promboon. "Sino - Siamese Tributary Relation, 1282 - 1853". Unpublished Ph.D. Dissertation, University of Wisconsin, 1971.
- Thio, E. "British Policy in the Malay Peninsula, 1880 - 1909." Unpublished Doctoral Dissertation, University of London, 1956.

Articles

- Ahmat, Sharom bin. "Kedah - Siam Relations, 1821 - 1905".
Journal of the Siam Society, LIX, pt 1 (January 1971)
 97 - 117.

- Brailry, N.J. "Chiengmai and the Inception of an Administrative Centralization Policy in Siam". South East Asian Studies, Vol XI, No. 3, (December 1973), 299 - 320. (Kyoto University), & No. 4., (March 1974) 439 - 69.
- Cameron, W. "On the Patani". Journal of the Royal Society, Straits Branch. XI (1883), 123 - 42.
- Dew, A.T. "Exploring expedition from Selama, Perak, over the mountatins to Pong, Patani". Journal of the Royal Asiatic Society, Straits Branch. XIX (1887), 105 - 20.
- Giles, F.H. "A Critical Analysis of Van Vliet's Historical Account of Siam in the 17th Century". Journal of the Siam Society, XXX, 2 (August 1938), 95 - 240.
- James, E.R. "Jurisdiction Over Foreigners in Siam". American Journal of International Law, XVI (October 1922).
- Kiernan, V.G. "Britain, Siam, and Malaya : 1875 - 1885". The Journal of Modern History. XXVIII, 1 (March 1956), 1 - 20.
- Marrison, G.E. "The Siamese Wars with Malacca during the Reign of Sultan Muza'ffar Shah". Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society, XXII, 1 (March 1949), 6 - 66.

- Maxwell, W.E. "A Journey on foot to the Patani frontier in 1876". Journal of the Royal Asiatic Society, Straits Branch. XI (1883), 123 - 42.
- Ramsay, James Ansil. "Modernization and Centralization in Northern Thailand, 1875 - 1910". Journal of Southeast Asian History, VII, 1 (March 1976), 16 - 32.
- Rentse, Anker. "A Historical Note on the Northeastern Malay States". Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society, XX, pt. 1 (1947), 23 - 40.
- _____. "History of Kelantan, Part I". Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society, XII (August, 1934), 44 - 62.
- Skeat and Laidlow, Dr F.F.. "The Cambridge University Expedition to parts of the Malay Peninsula, 1899 - 1900". Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society, XXVI, pt. 4 (December 1953) 1 - 147.
- Spinks, Charles Nelson. "Siam and the pottery Trade of Asia". Journal of the Siam Society, XLIV, pt. 2 (August 1956), 61 - 111.
- Subrke, Astri. "The Thai Muslims : Some Aspects of Minority Integration". Pacific Affairs, XLIII, No. 4 (1970 - 1971), 531 - 47.

Thamsook Numnonda. "The Anglo - Siamese Secret Convention of 1897". The Journal of the Siam Society, LIII, 1 (January 1965), 45 - 60.

_____. "Negotiations Regarding the Cession of Siamese Malay states 1907 - 1909". Journal of the Siam Society, LV, 2 (July 1967), 227 - 35.

Thio, E. "A Turning Point in Britain's Malayan Policy". The Historical Annual (The University of Malaya Historical Society, Singapore), III (1957), 6 - 17.

_____. "Britain's Search for Security in Northern Malaya, 1886 - 1897". Journal of Southeast Asian History, X, 2 (September, 1969), 279 - 303.

_____. "The British Forward Movement in the Malay Peninsula 1880 - 1889". Papers on Malayan History; ed. K.G. Tregonning. First International Conference of South East Asians History, 1962, 120 - 34.

Books

Anderson, John. English Intercourse with Siam in the 17th Century. London : Kegan Paul, Trench, Trubner, & Co., 1890.

- Cady, John F. Southeast Asia : Its Historical Development.
New York : Mcgraw - Hill, 1964.
- Chai Hon - Chan. The Development of British Malaya 1896 - 1909. Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1964.
- Caedès, George. The Indianized States of Southeast Asia.
Trans. Susan Brown Cowing. Kuala Lumpur : University of Malaya, 1968.
- Gervaise, Nicolas. The Natural and Political History of Siam, A.D. 1688. Trans. H.S. O'Neill. Bangkok : The Siam Observer Press, 1928.
- Hall, D.G.E. A History of South East Asia. London : Macmillan & Co. Ltd.; 1960.
- Jacobs, Norman. Modernization without Development; Thailand as an Asian Case Study. New York : Praeger Publisher, 1971.
- Kennedy, J. A History of Malaya. London : Macmillan & Co. Ltd., 1962.
- Melink - Roelofz, M.A. Asian Trade and European Influence. The Hague Martinus Nijhoff, 1962.
- Pallegoix, Mgr. Description du Royaume Thai ou Siam. 2 vols. Paris : Se Vend, 1954. Vol. I.

- Pensri (Suvanij) Duke. Les Relations entre la France et la Thaïlande. Bangkok : Librairie Chalirmnit, 1962.
- Riggs, Fred W. The Modernization of a Bureaucratic Polity. Honolulu : East West Center Press, 1966.
- Siffin, William J. The Thai Bureaucracy : Institutional Change and Development. Honolulu : East West Center Press, 1966.
- Swettenham, Sir Frank. British Malaya. London : George Allen and Unwin Ltd., 1906.
- Synkri, Ibrahim. Sejarah Kerajaan Melayu Patani. Pasir Putih, Kelantan. n.d.
- Teeuw A., and Wyatt, David K. Hikayat Patani. 2 Vols. The Hague : Nijhoff, 1970. Vol. I.
- Thio, E. "The Introduction", British Policy in the Malay Peninsula 1880 - 1910. 2 Vols. Singapore : University of Malaya Press, 1969. Vol. I : The Southern and Central States, Kuala Lumpur : University of Malaya Press, 1969.
- Tregonning, K.G. A History of Modern Malaya. London : Eastern Universities Press Ltd., 1964.

Vella, Walter F. The Impact of the West on Government in Thailand. Los Angeles : University of California, 1955.

Wales, H.G. Quaritch. Ancient Siamese Government and Administration. London : Bernard. Quaritch, 1934.

Wheatley, Paul. The Golden Khersonese. Kuala Lumpur : University of Malaya Press, 1966.

Winstedt, R.O. & R.J. Wilkinson. A History of Malaya. Singapore : Luzac, 1935.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ก.

ผลประโยชน์รายได้รายจ่ายบริเวณมลายู ร.ศ. 119

นามเมือง	เงินที่เก็บได้		เงินแบ่งเจ้าเมือง		จ่ายราชการเมือง		รวมจ่าย	
	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
เมืองตานี	35,053	13	15,646	-	44,116	-	59,762	-
เมืองยะหริ่ง	19,808	44	8,950	-	23,840	-	32,790	-
เมืองหนองจิก	28,226	23	5,553	-	12,774	-	18,327	-
เมืองสายบุรี	30,113	62	7,516	-	21,856	-	29,372	-
เมืองยะลา	46,316	40	1,308	-	12,220	-	13,528	-
เมืองรามัน	9,566	42	806	-	15,328	-	16,134	-
เมืองระแงะ	5,666	42	2,080	-	13,892	-	15,972	-
ภาษีสุรายาจีน	153,030	-						
รวม 7 เมือง								
	327,782	10	41,859	-	144,026	-	185,885	-

(คัดจาก กจช., ร. 5 ม. 49/74, "ผลประโยชน์รายได้รายจ่าย บริเวณมลายู ร.ศ. 119")

ผนวก ข.

เงินส่วนแบ่งเจ้าเมืองแขกแดงศัฎฐาติ ศก 119 แล ศก 120

รายการ	ศก 119	+(เพิ่ม) - (ลด)	ศก 120
<u>เมืองตานี</u>			
พระยาวิจิตรภักดี พระยาตานี	8,200		8,200
มารดาพระยาตานีและวงศ์ญาติ	7,446		7,446
	15,646		15,646
<u>เมืองยะหริ่ง</u>			
พระยาพิพิธเสนา พระยายะหริ่ง	8,950	- 4,150	4,800
พระโยธาท		+ 6,000	6,000
หลวงโบราณมัติการ		+ 480	480
ตงกูบัตรา		+ 480	480
	8,950	+ 2,800	11,750
<u>เมืองสาบบุรี</u>			
พระยาสุริยสุนทร พระยาสาบบุรี	7,516	+ 484	8,000
<u>เมืองหนองจิก</u>			
พระยาเพชรราภิบาล พระยาหนองจิก	5,553	+ 2,447	8,000

รายการ	ศก 119	+(เพิ่ม) - (ลด)	ศก 120
<u>เมืองระแงะ</u>			
พระยาภูผาภักดี	2,080	+2,720	4,800
พระยาระแงะ		+720	720
	2,080	+3,440	5,520
<u>เมืองยะลา</u>			
พระยารังคฤทธิ์ พระยายะลา	1,308	+3,492	4,880
หลวงไพรีพ่ายฤทธิ์ น้องชายพระยายะลา		+ 480	480
	1,308	+3,972	5,280
<u>เมืองรามัน</u>			
พระรัตนภักดี พระยารามัน	806	+3,994	4,800
พระณรงค์วังษา		+ 960	960
หลวงรายาภักดี		+ 2,400	2,400
	806	+ 6,874	7,680
รวมทั้งสิ้น 7 เมือง	41,859	+20,027	61,886

(คัดจาก กจช., ร. 5 ม. 49/74, "เงินส่วนแบ่งเจ้าเมืองแขกแลวงคีญาติ ศก 119 และศก 120").

ผนวก ค.

ที่ 2/1139

24 ตุลาคม ร.ศ. 120

พระยาธานี - เจ้าพระยาจักรี สมุหนายกให้นำความกราบบังคมทูลพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ได้รับสารตรา 1/6960, 19 ต.ค. 120 โปรดให้ปรึกษาราชการกับ
พระยาศรีสุทเทพนั้น ได้ปรึกษาแล้ว ขอว่า

1. ให้จัดการปกครองเขตแขวงเมืองธานีตาม พ.ร.บ. ปกครองท้องที่
รัตนโกสินทร์ศก 116 ทกมาตรา
2. ในเมืองธานีให้มีข้าราชการผู้ใหญ่ 2 นาย รวมเรียกว่ากองบัญชาการ
เมือง คือ พระยาธานี 1 ปลัดเมือง 1
3. ให้มีข้าราชการชั้นรอง คือ ผู้ช่วยราชการแลตำแหน่งอื่นตามข้อบังคับ
ปกครองเมือง ร.ศ. 116
4. กองบัญชาการเมืองเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบราชการพื้นบ้านพื้นเมือง
ทั่วไป
5. เมื่อกองบัญชาการเมืองปลุกษาพร้อมกันเห็นว่า ควรมีกฎหรือข้อบังคับ
สำหรับการสิ่งใดในเมืองนั้น ให้มีอำนาจจะตั้งกฎและข้อบังคับ มีกำหนดปรับใหม่เป็น
เงินไม่เกิน 100 บาท หรือจำขังไม่เกิน 3 เดือนได้ แต่กฎแลข้อบังคับที่ตั้งขึ้น
ต้องไม่ฝ่าฝืนพระราชกำหนดกฎหมายประการ 1 ไม่ขัดกับข้อสัญญาทางพระราชไมตรี
ประการ 1 ต้องได้รับอนุญาตผู้จัดการบริเวณแล้วประการ 1 จึงให้ถือว่าเป็นกฎแล
ข้อบังคับสำหรับเมืองนั้นได้

6. นำที่พระยาธานี คือ รักษาราชการบ้านเมืองให้เรียบร้อย จัดการจับกุม ป้องกันโจรผู้ร้าย รักษาพระราชกำหนดกฎหมาย แลรักษาวงษ์ตระกูลไม่ให้ตนถูกละเมิดการประพฤติกัการชั่ว และให้รับราชการตามหน้าที่

7. พระยาธานีเป็นผู้บังคับบัญชาราชการในพื้นที่บ้านพื้นเมืองตามที่ได้ปกครองหรือตกลงกันกับปลัดเมืองแล้วนั้นทุกอย่าง

8. ปลัดเมืองเป็นที่ปรึกษาของพระยาเมืองธานี แลเป็นผู้ช่วยในราชการบ้านเมืองทุกอย่าง

9. ถ้าพระยาเมืองธานีป่วยไข้ หรือไม่อยู่ หรือรับราชการไม่ได้ด้วยเหตุใด ๆ ก็ได้ ถ้าข้าหลวงบริเวณไม่ได้ตั้งเป็นอย่างอื่นแล้ว ให้ข้าราชการผู้ใหญ่ในพื้นที่เมืองเป็นผู้แทน ถ้าปลัดเมืองป่วยไข้หรือไม่อยู่ หรือรับราชการไม่ได้ด้วยเหตุใดก็ดี ให้นำนายอำเภอเมืองเป็นผู้แทน

10. ด้วยกองบัญชาการเมืองมีหน้าที่ในการบังคับบัญชาการในบ้านเมืองทั่วไป เพราะฉะนั้น การที่จะบังคับบัญชาราชการอย่างใดก็ดี หรือจะออกคำสั่ง หรือจะมีหนังสือไปแห่งใดในราชการก็ดี ต้องเป็นคำสั่งโดยอนุมัติของกองบัญชาการเมืองตามระเบียบของที่ว่าราชการเมือง จึงควรให้ถือว่าเป็นการบังคับบัญชาซึ่งชอบด้วยราชการ และการจะมีคำสั่งไปยังเขตแขวงบ้านเมือง ให้ผ่านทางกรมการอำเภอ

11. ด้วยพระยาธานีเป็นผู้บังคับบัญชาการในพื้นที่บ้านเมืองทุกอย่าง เพราะฉะนั้นเมื่อพระยาธานีได้ปกครองหรือตกลงพร้อมกันในกองบัญชาการแล้ว จึงให้พระยาเมืองธานีบังคับบัญชาราชการเป็นไปตามสมควร แลบรรดาหนังสือราชการ ซึ่งเป็นหนังสือจะมีไปนั้น ให้มีไปในนามของพระยาเมืองธานีพร้อมด้วยกองบัญชาการเมือง ให้พระยาเมืองธานีลงนามประทับตรา แต่ให้ปลัดเมืองลงชื่อด้วยทุกฉบับ ถ้าไม่เช่นนั้นชื่อประทับตราปลัดเมืองด้วย อย่าให้ถือเป็นหนังสือราชการ

12. ให้มีกำหนดเวลาของบัญชาการเมืองพร้อมด้วยข้าราชการชั้นรองประชุมปรึกษาราชการเมืองทุกวัน เมื่อมีราชการสิ่งใดปกครองหรือเห็นชอบพร้อมกันแล้ว ก็ให้จัดตั้งราชการไป ถ้ากองบัญชาการเมืองมีความเห็นแตกต่างไม่ตกลงกัน จึงให้หารือไปยังข้าหลวงเทศาภิบาล ขอคำสั่งเป็นเค็ดขาด

13. ถ้ามีการปัจจุบันทันด่วนเกิดขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องสั่งโดยเร็ว พระยาเมืองหรือปลัดเมืองมีอำนาจจัดสั่งได้ทันที แล้วจึงแจ้งให้กองบัญชาการเมืองทราบในเวลาประชุมกองบัญชาการคราวแรก แล้วแต่กองบัญชาการจะเห็นชอบหรือสั่งแก้ไข

14. ควรห้ามไม่ให้พระยาเมือง ปลัดเมือง หรือข้าราชการซึ่งได้รับพระราชทานเงินเดือนทำการต่อไปนี้ นอกจากได้รับบรมราชานุญาตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ

1. ตั้งกฎหมายโดยพลการ
2. เก็บภาษีอากร หรือเก็บเงินราษฎรอย่างใดอย่างหนึ่ง
3. อนุญาตภาษีผูกขาด ทำสัญญาบอแร สัญญาไม่ไม้ และห้ามไม่ให้ทำสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งกับคนในบังคับต่างประเทศ
4. การประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต หรือริบทรัพย์สินสมบัติ
5. อนุญาตให้คนในบังคับต่างประเทศซื้อที่ดิน หรือยกที่ดินให้คนในบังคับตั้งเป็นภูมิลำเนา

15. ขอรับพระราชทานผลประโยชน์ได้ในบ้านเมือง คือ จากค่าทางเข้าน้ำมันดิน ภาษีเกลือ ส่วยคั้นไม้ทองเงิน ภาษีขาเข้าออก 1 ส่วนใน 3 ส่วน เมื่อได้หักค่าใช้จ่ายแล้ว เงินที่ยังเหลืออีก 2 ส่วน ส่วนหนึ่งขอยกให้เป็นของรัฐบาลกรุงเทพฯ อีกส่วนหนึ่งยกเป็นเงินบำรุงเมือง ซึ่งจะจ่ายให้ก็เมื่อมีงบประมาณได้รับพระราชทานบรมราชานุญาตแล้ว

16. ขอพระราชทานให้มีกฎหมายใช้ในเมือง เพราะกฎหมายสำหรับเมืองชั้นใน ๆ มีบางข้อใช้ขัดข้องกับเมืองมลายู การโรงศาล ก็ขอพระราชทานให้เป็นคั้งที่มีอยู่แล้ว คือถ้ามีคดีเกี่ยวกับศาสนา ผัวเมีย มรดก ขอให้ศาลโตะกาลีตัดสิน

17. ถ้าเมื่อข้าพระพุทธเจ้าจัดการบ้านเมืองได้คืออย่างเมืองไทรบุรีเมื่อใดแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานจัดการปกครองในฝ่ายมลายูอย่างไทรบุรีนั้น

18. แต่ถ้าได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดการอย่างบังคับมูลมานี้แล้ว
ก็ไม่จำเป็นต้องมีข้าหลวงอยู่ประจำเมืองตานีอย่างเช่นทุกวันนี้

(พระยาคานี้ได้เขียนหนังสือแขกแปลว่า)

พระยาคริสทเทพได้ปรึกษากับข้าพเจ้าแล้ว เหมือนข้อความที่ในหนังสือนี้

พระยาวิชิตภักดี

ประทับตราตำแหน่งเมือง

(คัดจาก กจข., ร. 5 ม. 49/6, ที่ 2/1139, 24 ตุลาคม ร.ศ. 120)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ง.

สารตราจัดการเมืองแขกทั้ง 7 ถึงพระยาเมืองทั้ง 7

สารตราเจ้าพระยาจักรีศรีอโศก สมุหนายก อรรคมหาเสนาธิบดี อภัยพิริยปรากฏมหา

พระยาวิจิตรภักดี	พระยาตานี
พระยาพิพิธเสนามาตยาธิบดี	พระยาพะหรั่ง
พระยาสุริยสุนทร	พระยาสายบุรี
ถึง พระยาภูธราภักดี	พระยาระแงะ
พระยาณรงค์ฤทธิ	พระยาพะลือ
พระยารัตนภักดี	พระยารามัน
พระยาเพชรภิมานนฤเบศร์	พระยาหนองจิก

ด้วยมีพระบรมราชโองการคำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า เมื่อเดือน พฤศจิกายน ร.ศ. 120 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสทเทพ ราชปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทยเป็นข้าหลวงพิเศษมาตรวจราชการเมือง 7 เมือง พร้อมด้วยพระยาสุขุมนัยวินิต ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราช พระยาศรีสทเทพได้กลับมาเข้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วทำรายงานกราบบังคมทูล พระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า ราชการในหัวเมืองทั้ง 7 นั้น มีบางอย่าง ซึ่งสมควรจะจัดการแก้ไข และวางระเบียบแบบแผนให้เรียบร้อยกว่าแต่ก่อน แล พระยาศรีสทเทพได้นำใบบอกของ...ฉบับที่...ลงวันที่...เดือน...ร.ศ. 120 ทูลเกล้าฯ ถวายทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้วทรงพระราชดำริเห็นว่า การในเมืองทั้ง 7 นั้น ไม่จำเป็นจะต้องมีข้าหลวงซึ่งมีอำนาจ แลหน้าที่คล้ายกับผู้ว่าราชการเมืองอยู่ประจำทุกเมืองอย่างเดี๋ยวนี้ ควรให้พระยาเมืองเป็นผู้บังคับการในบ้านเมืองพร้อมด้วยกรมการผู้ใหญ่ คือ ปลัดเมืองยกربัตร์ ผู้ช่วยราชการ ปลัดขุนหาญหรือกัน

จัดราชการสนองพระเดชพระคุณตามระเบียบแบบแผนอันดี แลควรวินิจฉัยราชการใหญ่
 แต่คนหนึ่งประจำบริเวณสำหรับตรวจตราแนะนำราชการทั้งปวง ทางพระเนตรพระกรรณ
 ในราชการทุกเมืองหรือราชการที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศเป็นไปโดยเรียบร้อยตาม
 พระบรมราชประสงค์ อีกประการหนึ่งผลประโยชน์ที่ผู้ว่าราชการได้รับพระราชทานอยู่
 บัดนี้ บางเมืองยังมีเพียงพอ ควรพระราชทานเพิ่มขึ้นให้ได้เป็นกำลังเลี้ยงชีพแลรักษา
 บ้านคาศักดิ์ให้สมกับที่ได้ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงกับทั้งวิธีที่เก็บผลประโยชน์ในบ้าน
 เมืองยังไม่เป็นระเบียบอันดี ควรจัดการแก้ไขให้เรียบร้อย เพื่อจะได้ผลประโยชน์
 สำหรับทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้น แลเพื่อให้พระยาเมืองได้รับผลประโยชน์
 มากขึ้นด้วย และทั้งควรจัดการโรงศาลเพื่อรับความทุกข์ร้อนแลรับพิจารณาพิพากษา
 คະคีของอาณาประชาราษฎร์ให้ถูกต้องตามพระราชกำหนดกฎหมาย แลพระยุติธรรม
 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกฎข้อบังคับสำหรับปกครองเมืองทั้ง 7 ตามข้อ
 ความในกฎข้อบังคับที่ได้ส่งมาพร้อมกับสารตราฉบับนี้

โปรดฯ ให้พระยาศักดิ์เสนา ข้าหลวงประจำนครลำปาง ซึ่งเป็นข้าราชการ
 มีบันคาศักดิ์ชั้นสูง เป็นข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณเมืองทั้ง 7 เพื่อได้เป็นผู้แนะนำให้
 พระยา...พร้อมด้วยกองบัญชาการเมือง จัดการในบ้านเมืองให้เป็นที่ยอมรับโดยเจริญ
 ยิ่งขึ้นสืบไป แลให้พระยา...พึงบังคับบัญชาพระยาศักดิ์เสนา ข้าหลวงใหญ่ประจำ
 บริเวณให้ถูกต้องตามข้อบังคับสำหรับปกครองเมืองทั้ง 7 ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นไว้
 นั้นจงทุกประการ

ประทับตราพระราชสีห์ใหญ่มาเป็นสำคัญ

(คัดจาก กจข., ร. 5 ม. 49/6, ไม่ปรากฏวัน เดือน ปี เชื่อว่าเป็นสารตรา
 ที่ 2/8851, ลงวันที่ 16 ธันวาคม ร.ศ. 120)

ผนวก จ.

สำเนาสารตราที่ 4/10866

5 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 120

ได้รับใบขอกพระยาวิชิตฉบับที่ 2/1387 ลงวันที่ 23 ธันวาคม ร.ศ. 120 กับสำเนาพระยาวิชิต - พระยาสุขุม นำความกราบบังคมทูลแล้ว มีพระบรมราชโองการว่า แบบแผนที่จะจัดการปกครองหัวเมืองทั้ง 7 นั้น ได้โปรดให้ตั้งเป็นกฎข้อบังคับหมายเลขที่ 3 ลงวันที่ 10 ธันวาคม โปรดให้มีสารตราพระราชสีห์ที่ 2/8851 ลงวันที่ 16 ธันวาคม มอบให้พระยาศักดิ์เจ้าข้าหลวงใหญ่ประจำหัวเมืองบริเวณทั้ง 7 ลงมาวางที่ตानी เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม ร.ศ. 120 นั้นแล้ว

ทรงพระราชดำริว่า ตามข้อความที่พระยาวิชิตภักดีมีใบขอกมาฉบับนี้ ไม่ทรงเห็นว่า มีเหตุผลอันใดที่สมควรจะแก้ไขข้อความในกฎที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งไว้สำหรับปกครองเมืองทั้ง 7 แล้วนั้น เพราะฉะนั้น ให้พระยาวิชิตภักดีจัดการการบ้านเมืองให้เป็นไปตามกฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณ 7 หัวเมือง ซึ่งได้ส่งมากับสารตราที่ 2/8851 ลงวันที่ 16 ธันวาคม ร.ศ. 120 ส่วนผลประโยชน์สำหรับสำหรับตำแหน่งพระยาเมืองตानीนั้น ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเพิ่มขึ้นตามพระราชดำริเห็นสมควร แจงอยู่ในสารตราพระราชสีห์ที่ 3/10498 ลงวันที่ 26 มกราคม ร.ศ. 120

(คัดจาก กจช., ร. 5 ม. 49/6, สำเนาสารตรา, 5 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 120)

ผนวก ฉ.

กฎข้อบังคับสำหรับปกครอง
บริเวณเจ็ดหัวเมือง ร.ศ. 120

ที่ 3 แผนกปกครอง

พระเจ้าอนงยาเซอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ คำรัสสั่งว่า ด้วยการ
แบ่งเขตแขวงสำหรับจัดการปกครอง แลตำแหน่งหน้าที่ข้าราชการในหัวเมืองทั้ง 7 คือ

เมืองตานี เมืองหนองจิก เมืองยะหริ่ง เมืองสาย เมืองยะลอ เมืองรามัน
เมืองระแงะ ในมณฑลนครศรีธรรมราชนั้น ยังเป็นการก้าวก่ายอยู่หลายประการ ทรง
พระราชดำริเห็นว่า สมควรจะจัดการวางแบบแผนวิธีปกครอง แลวางตำแหน่งหน้าที่
ราชการให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ตามสมควรแก่กาลสมัย เพื่อให้ราชการบ้านเมือง
ในหัวเมืองเหล่านั้นเป็นไปโดยสะดวกดี แลตั้งจะให้เป็นความศุขสำราญ แก่พระยาเมือง
แลศรีวันกรมการ อาณาประชาราษฎร์ทั่วไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งข้อ
บังคับ สำหรับปกครองเมืองทั้ง 7 ไว้ดังต่อไปนี้

ว่าด้วยการปกครองเมือง

ข้อ 1 เมือง 7 เมือง คือ เมืองตานี 1 เมืองหนองจิก 1 เมืองยะหริ่ง 1
เมืองสายบุรี 1 เมืองยะลอ 1 เมืองรามัน 1 เมืองระแงะ 1 ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้ตั้งเป็นเมือง 7 เมืองอยู่ตามเดิม แลให้พระยาเมืองเป็นผู้รักษาราชการ
บ้านเมือง ต่างพระเนตรพระกรรณ ให้เป็นการเรียบร้อยตามระเบียบแบบแผน ดังจะ
กล่าวต่อไปในกฎฉบับนี้

ข้อ 2 ในการบังคับบัญชา การเมืองนั้นให้มีกองบัญชาการเมือง คือ

พระยาเมืองเป็นหัวหน้า 1 ปลัดเมือง 1 ยกรบัตรเมือง 1 ผู้ช่วยราชการเมือง 1 รวม 4 คน เป็นกองบัญชาการเมือง การตั้งและผลัดเปลี่ยนตำแหน่ง พระยาเมืองปลัดเมือง ยกรบัตรเมือง และผู้ช่วยราชการเมืองนั้น แล้วแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชดำริเห็นสมควรแก่การ

ข้อ 3 เมือง 1 ให้มีกรมการขึ้นรอง เสมียนพนักงานตามสมควร

ว่าด้วยอำนาจกองบัญชาการเมือง

ข้อ 4 เมื่อกองบัญชาการเมืองได้ปรึกษาพร้อมกันเห็นว่า ควรมีกฎหรือข้อบังคับสำหรับการสิ่งใดในเมืองนั้น ให้มีอำนาจตั้งกฎและข้อบังคับได้ แต่กฎและข้อบังคับที่จะตั้งนี้ ต้องไม่ฝ่าฝืนพระบรมเชษานุภาพประการ 1 ไม่ฝ่าฝืนพระราชกำหนดกฎหมายประการ 1 ไม่ฝ่าฝืนกับข้อสัญญาทางพระราชไมตรีประการ 1 และข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณได้เห็นชอบด้วยแล้วประการ 1

ข้อ 5 ในการประชุมกองบัญชาการเมืองบังคับบัญชาการ ในพื้นบ้านเมืองทุกอย่างนั้น เมื่อพระยาเมืองได้ปรึกษาหารือตกลงพร้อมกันในกองบัญชาการแล้ว จึงให้พระยาเมืองบังคับบัญชาราชการไปตามสมควร แลบรรดาหนังสือราชการซึ่งเป็นหนังสือมีไปนั้น ให้มีไปในนามของพระยาเมืองพร้อมด้วยกองบัญชาการเมือง เช่นชื่อประทับตราของพระยาเมืองทุกฉบับ แลให้ปลัดเมืองเซ็นอักษรหมายชื่อด้วย จึงใช้ได้ในราชการ

ข้อ 6 ให้มีสมุดหมายประกาศ คำสั่งสำหรับกองบัญชาการเมือง ๆ ละ 1 เล่ม สำหรับจดหมายประกาศคำสั่งทั้งปวง ซึ่งจะออกใช้ในเมืองนั้น ถ้ากองบัญชาการเมืองจะออกหมายประกาศคำสั่ง ใดๆ ก็ให้เขียนลงในสมุดเล่มนี้ เป็นต้นฉบับลงเลขที่แลลงวันเดือนปี เป็นลำดับกันไป แลให้พระยาเมือง ปลัดเมือง เซ็นชื่อประทับตราข้างท้าย แลจึงให้คัดสำเนาสำหรับออกประกาศแลมีไปอีกต่างหาก ถ้าหมายประกาศแลคำสั่งฉบับใด ซึ่งกองบัญชาการเมืองไม่ได้เซ็นชื่อ ประทับตราในสมุดต้นคำสั่งนั้นก่อนแล้ว จะถือว่าหมายประกาศแลคำสั่งฉบับนั้นเป็นราชการไม่ได้

ข้อ 7 ให้มีกำหนดเวลาของบัญชาการเมือง พร้อมด้วยข้าราชการชั้นรอง
ประชุมปลุณาธิการเมืองเนือง ๆ เมื่อมีราชการสิ่งใด ปลุณาหารือเห็นชอบพร้อม
กันแล้วก็ให้จัดตั้งราชการไป ถ้ากองบัญชาการเมืองมีความเห็นแตกต่างไม่ตกลงกัน
ให้หารือไปยังข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ ขอคำสั่งเป็นเค็ดคชาด

ข้อ 8 ราชการสิ่งใดที่ได้ตกลงกัน ในที่ประชุมกองบัญชาการเมืองแล้ว
ให้จัดทำไปตามหน้าที่ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดออกหมายประกาศหรือคำสั่ง หรือมีหนังสืออย่างใด
ไปที่ใดก็คี่ ซึ่งไม่ใช่เป็นข้อความที่กองบัญชาการเมือง ตกลงเห็นชอบพร้อมกันซึ่ง
ปรากฏอยู่ในรายงานประชุมแล้ว และไม่เป็นการปัจจุบันทันด่วน ดังว่าไว้ในข้อค่อนี้ไป
แล้ว จะถือว่าคำสั่งนั้นหรือหนังสือนั้นเป็นราชการไม่ได้

ข้อ 9 ถ้ามีการปัจจุบันทันด่วน เกิดขึ้นในบ้านเมือง ซึ่งจำเป็นจะต้องจัด
ตั้งสิ่งโดยเร็วแล้ว ข้าราชการคนใดในกองบัญชาการเมือง มีอำนาจจัดตั้งไปได้ทันที
แล้วจึงให้รีบแจ้งความที่คำสั่งไปนั้นให้กองบัญชาการเมืองทราบ ในเวลาที่ประชุมกอง
บัญชาการคราวแรก แล้วแต่กองบัญชาการเมืองจะปลุณาเห็นชอบ ตามลักษณะที่คำสั่งและ
จัดการไปแล้วนั้น หรือให้แก้ไขประการใด

ข้อ 10 ด้วยพระยาเมืองมีหน้าที่ในการบังคับบัญชาราชการ ในบ้านเมืองตาม
ที่ได้ปลุณาหารือตกลงกัน ในกองบัญชาการเมืองแล้ว เพราะฉะนั้นการที่จะบังคับบัญชา
ราชการอย่างใดก็คี่ หรือจะออกคำสั่งหรือจะมีหนังสือไปแห่งใด ในราชการก็คี่ ต้องเป็น
คำสั่งโดยอนุมัติของกองบัญชาการเมือง แลการที่จะมีคำสั่งในราชการไปในเขตร์แขวง
บ้านเมืองนั้น ต้องให้สั่งทางกรมการอำเภอตามระเบียบของการปกครองท้องที่

ลักษณะใบบอกแลรายงาน

ข้อ 11 ให้กองบัญชาการเมืองมีใบบอกแลรายงานข้อราชการในบ้านเมือง
ไปยังข้าหลวงใหญ่ ประจำบริเวณตามปกติ เว้นแต่การต่าง ๆ ดังจะกล่าวค่อนี้
กองบัญชาการเมืองจะมีใบบอกตรงไปยังที่ว่าการมณฑลก็ได้ แต่ต้องส่งสำเนาให้ที่
ว่าการบริเวณทราบในคราวเดียวกัน คี่

- (1) รายงานข้อราชการอย่างใดที่ไม่ต้องขอคำสั่ง
- (2) การคำนวณที่จะต้องทำ แต่เหนืออำนาจข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ
- (3) การที่ได้มีหนังสือมณฑลหรือท้องตราถึงเฉพาะเมืองนั้น
- (4) การมีจับขึ้นทันด่วน คือ

รายงานเหตุการณ์แปลกประหลาด เกิดขึ้นเช่นเหตุโจรผู้ร้าย เป็นต้น

(5) ในการอย่างใด ๆ ซึ่งกองบัญชาการเมืองเห็นว่าจะมีใบบอกไปยังข้าหลวงใหญ่ ประจำบริเวณไม่ทันเวลาที่ราชการ หรือจะเสื่อมเสียประโยชน์ของราชการ จะมีใบบอกตรงไปยังมณฑลก็ได้ แต่ต้องส่งสำเนาแจ้งไปให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณทราบด้วยโดยเร็ว

(6) บรรดาการที่เกี่ยวข้องกับหัวเมืองในบริเวณเดียวกัน กองบัญชาการเมืองจะมีหนังสือไปมาตรงถึงกันก็ได้ แต่ต้องส่งสำเนาไปให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณทราบโดยเร็วทุกฉบับเหมือนกัน

ข้อ 12 ถ้ากองบัญชาการเมืองเห็นเป็นการจำเป็นแล้ว จะมีใบบอกตรงมายังกรุงเทพฯ ก็ได้ไม่ห้ามปราม

ข้อ 13 การที่ห้ามต่อไปในข้อนี้ ตามพระราชกำหนดกฎหมายแลตามประเพณีแต่เดิมมา เป็นการที่ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ พระยาเมือง แลข้าราชการทำไม่ได้มาแต่ก่อนแล้ว แต่เห็นว่าควรจะกล่าวไว้ในที่นี้เพื่อให้ทราบชัดเจน คือ ห้ามไม่ให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ พระยาเมือง หรือปลัดเมือง หรือข้าราชการที่ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร แลศรีตวันกรมการทำการต่อไปนี้ นอกจากได้รับพระราชพระบรมราชานุญาตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ ห้าม

- (1) ตั้งกฎหมายอย่างใดโดยพลการ
- (2) ตั้งภาษีอากรหรือเก็บเงินจากราษฎร โดยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง
- (3) อนุญาตภาษีผูกขาด ทำสัญญาบ่อแร่ แลสัญญาป่าไม้

(4) ห้ามไม่ให้ทำสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเกี่ยวในราชการ หรือใน
พื้นบ้านเมืองกับคนในบังคับต่างประเทศ

(5) การประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต หรือริบทรัพย์สินสมบัติ หรือ
ปรับไหมลงโทษแก่ราษฎร ในทางที่ผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย

(6) การตั้งแลฝึกหัดพลทหาร มีอาวุธประจำตน หรือสะสมเครื่อง
สาตราวุธกระสุนดินค้าอย่างใดอย่างหนึ่ง

ว่าด้วยการเก็บผลประโยชน์เมือง

ข้อ 14 เพื่อจะรักษาดผลประโยชน์ของพระยาเมืองมิให้ตกขาด แลเพื่อจะ
จัดการผลประโยชน์ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย แลมิให้เป็นการลำบากเดือดร้อนแก่
อาณาประชาราษฎร เพราะฉะนั้นการเก็บผลประโยชน์ในเมืองใด จะเป็นภาษีอากร
อย่างใด ๆ เป็นต้นว่า ค่าธรรมเนียมก็ดี เงินช่วยอาสาเสคนไม้เงินทอง หรือช่วยอย่าง
ใดก็ดี หรือเก็บค่าทางเข้าน้ำมันดิน หรือค่าที่ดินอย่างใดก็ดี หรือภาษีเกลือก็ดี ให้เก็บ
ณ ที่ทำราชการ ซึ่งเป็นที่เปิดเผย แลให้เก็บตามระเบียบแบบแผน อัตราข้อบังคับของ
กรมสรรพากร ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นไว้ตามสมควรแก่การที่ผู้หนึ่ง
ผู้ใดจะตั้งเก็บภาษีอากรอย่างใดในบ้านเรือนของตน หรือให้ผู้ใดซึ่งไม่ใช่เจ้าพนักงาน
ของรัฐบาลเป็นผู้เก็บนั้นไม่ได้

ข้อ 15 อนึ่ง ในชั่วเวลาที่พระยาเมืองรับราชการดี จะทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ พระราชทานผลประโยชน์ให้พอเลี้ยงชีพ แลรักษาบรรดาศักดิ์ตามตำแหน่ง
ผลประโยชน์ที่จะพระราชทานนี้ คือ แบ่งส่วนผลประโยชน์บ้านเมืองที่เก็บได้ตามจำนวน
เงินที่พระยาเมืองทั้งหลายได้ทำบัญชียื่นไว้เป็นหลักฐานแต่ก่อนแล้วนั้น แลจะได้ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ เพิ่มเป็นครั้งคราวตามส่วนผลประโยชน์ ซึ่งเก็บได้มากขึ้นในพื้นที่บ้าน
เมือง ที่จะทรงพระราชดำริเห็นสมควร

ข้อ 16 โดยมีพระบรมราชประสงค์จะทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองเหล่านั้นให้รุ่งเรืองเจริญขึ้น ตามสมควรแก่กาลสมัย เพราะฉะนั้นจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินผลประโยชน์ที่เก็บได้ ซึ่งได้หักค่าใช้จ่ายแล้วนั้นไว้เป็นเงินสำหรับจัดการทำนุบำรุงบ้านเมืองเป็นปี ๆ ตามสมควรแก่การที่จะทำได้

ข้อ 17 พระยาเมือง แลศรีทวันกรมการซึ่งเป็นคนในพื้นที่บ้านเมือง ถ้าได้รับราชการคืดตลอดชั่วเวลารับราชการ ถ้าจะต้องออกจากหน้าที่โดยชรา หรือโดยเหตุผลประการใดก็ดี จะได้รับพระราชทานเบี้ยบำนาญตามพระราชบัญญัติเบี้ยบำนาญนั้น

ข้อ 18 อนึ่ง ศรีทวันกรมการ แลวงษ์ตระกูลของพระยาเมือง ซึ่งเคยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินเลี้ยงชีพ มีอัตราอยู่แล้วนั้น ถ้ายังประพฤติดีก็ยังจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานต่อไปตามอัตรานั้น หรือเพิ่มขึ้นตามที่ จะทรงพระราชดำริเห็นสมควร

ว่าด้วยจัดบริเวณ

ข้อ 19 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณคน 1 สำหรับตรวจตราแนะนำราชการทั้งปวง ทั่วบริเวณทั้ง 7 หัวเมือง ต่างพระเนตรพระกรรณในราชการทุก ๆ เมือง หรือที่เกี่ยวข้องกันในระหว่างบางเมือง เป็นไปโดยเรียบร้อยดังพระบรมราชประสงค์ และให้มีข้าราชการรองสำหรับช่วยราชการในหน้าที่ของข้าหลวงใหญ่ ประจำบริเวณอีกตามสมควรแก่ราชการ

ข้อ 20 ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณก็คื แลข้าราชการสำหรับช่วยราชการ ข้าหลวงบริเวณที่เป็นตำแหน่งข้าราชการ รับพระราชทานสัญญาบัตรก็คื การเลือกสรรผลัดเปลี่ยนข้าราชการตำแหน่งเหล่านี้ แล้วแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงพระราชดำริเห็นสมควร

ข้อ 21 ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ มีหน้าที่จัดราชการในบริเวณให้เป็นไปตามกฎข้อบังคับนี้ และปฏิบัติราชการตามท้องตรากรุงเทพฯ และคำสั่งของข้าหลวงเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช แต่การที่จะขอคำสั่งทางใต้นั้น แล้วแต่ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณจะเห็นสมควรแก่ประโยชน์ของราชการ

ข้อ 22 ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ มีอำนาจ คือ

- (1) ทำและจัดราชการในบริเวณ ซึ่งไม่ฝ่าฝืนท้องตรากฎข้อบังคับ และพระราชกำหนดกฎหมายได้ทุกอย่าง
- (2) ปฏิบัติราชการซึ่งเกี่ยวกับต่างประเทศ ซึ่งไม่ฝ่าฝืนหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีได้ทุกอย่าง
- (3) มีอำนาจจะตั้งแต่งยกถอนข้าราชการในบริเวณ ซึ่งเป็นผู้ไม่ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรหรือไม่ได้รับประทวนตราเสนาบดี
- (4) มีอำนาจที่จะยกข้าราชการที่มีตำแหน่งรับพระราชทานสัญญาบัตรหรือรับประทวนตราเสนาบดีคนใดคนหนึ่ง ในบริเวณออกจากตำแหน่งแลหน้าที่ในคราวหนึ่ง แต่อำนาจในส่วนนี้ให้ใช้แต่ในการปัจจุบันทันด่วน ซึ่งจะขออนุญาตต่อข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช หรือกรุงเทพฯ ก่อนไม่ทันประโยชน์ราชการ แต่เมื่อเอาตัวออกแล้วต้องบอกมายังที่ว่าการกระทรวงมหาดไทยโดยเร็ว
- (5) สั่งให้หยุดยั้ง หรือถอนคำสั่งของกองบัญชาการเมือง หรือข้าราชการคนใดคนหนึ่ง ในเขตรับบริเวณที่บังคับ ซึ่งเห็นว่าเป็นคำสั่งซึ่งไม่ชอบด้วยราชการหรือไม่ชอบด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย ในระหว่างมีใบบอกมายังข้าหลวงเทศาภิบาล ฎากรุงเทพฯ ได้ทุกอย่าง

ลักษณะใบบอกแลรายงาน

ข้อ 23 บรรดาใบบอก แลรายงานราชการทั้งปวงนั้น ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณจะมีใบบอกมาหาหรือขอคำสั่งแก่ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช หรือ

จะมีบอกมายังกรุงเทพฯ ก็ได้ แล้วแต่ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ จะเห็นสมควรแก่
ราชการแต่ถ้ามีบอกตรงมายังกรุงเทพฯ ต้องส่งสำเนาไปให้ข้าหลวงเทศาภิบาล
มณฑลนครศรีธรรมราชทราบด้วยทุกฉบับ

ว่าด้วยการปกครองท้องที่

ข้อ 24 ให้ใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ รัตนโกสินทร ศก 116
ทุกมาตรา แลให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณกำหนดเขตต์เมืองแลจัดตั้งอำเภอตามสมควร
แก่ท้องที่ แลให้กองบัญชาการเมืองกำหนดแบ่งอำเภอเป็นตำบลแลหมู่บ้าน เพื่อจัดการ
ตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่

ข้อ 25 ให้จัดการเรือนจำเมืองแลบริเวณตามข้อบังคับเรือนจำ รัตนโกสินทร
ศก 116 ทุกประการ แต่การกำหนดตั้งเรือนจำที่ใด แลการตั้งพ้อมรงนั้น แลแต่
ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณจะจัดตั้ง แลตั้งแต่งตามที่เห็นสมควร

ว่าด้วยการประชุมใหญ่

ข้อ 26 ให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณแลพระยาเมือง ๆ ในบริเวณพบปะ
ประชุมปรึกษาหารือ เพื่อจัดการราชการบ้านเมืองในบริเวณนั้น มีกำหนดปี 1 ไม่น้อยกว่า
2 ครั้ง จะพบปะประชุมที่ใดเวลาใด ให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณนัดหมายตามสมควร
แลให้ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราชจัดการประชุมพร้อมด้วยข้าหลวงใหญ่
ประจำบริเวณแลพระยาเมืองทั้งหลาย มีกำหนดไม่น้อยกว่าปีละ 1 ครั้ง

ข้อ 27 บรรดาข้าราชการทั้งปวงซึ่งรับราชการในบริเวณนี้ ควรหัดพูดภาษา
แลเขียนหนังสือมลายูทุกคน เพราะฉะนั้นควรมีกำหนดว่าถ้าไปรับราชการภายใน 1 ปี
ควรพูดภาษาได้ แลถ้าได้รับราชการอยู่ถึง 3 ปี แลควรอ่านหนังสือมลายูได้ ถ้ามิฉะนั้น
ยังมีควรจะได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มเติมอัตราจนกว่าจะพูดภาษาแลอ่านหนังสือ
ได้ ภายในกำหนดเวลาที่ตั้งว่ามาแล้วนี้

ข้อ 28 ถ้าข้าหลวงเทศาภิบาลได้พร้อมด้วยพระยาเมือง และโต๊ะกาตีเมือง
ใดได้สอบแล้วเห็นว่าข้าราชการคนใด พุคภาษามาอายุได้ ให้พร้อมกันเซ็นชื่อออกปกาศ
นียบัตร ให้ข้าราชการผู้นั้น แลข้าหลวงเทศาภิบาลมีอำนาจจะให้เงินหลวงเป็นรางวัล
เป็นเงินไม่เกิน 100 บาท หรือถ้าสอบอย่างเดียวกัน เห็นว่าเป็นผู้อ่านเขียนหนังสือ
มาอายุได้ ก็ให้ ๆ ปกาศนียบัตร แลข้าหลวงเทศาภิบาล มีอำนาจจะให้เงินหลวงเป็น
รางวัลได้ไม่เกิน 400 บาท

ข้อ 29 ให้ข้าหลวงเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช จัดวางแบบแผน
สอบไล่วิชาพูด แลหนังสือมาอายุแลอักษรขึ้นรางวัลภายในกำหนดวงเงิน ดังว่ามาแล้วใน
ข้อก่อน

ว่าด้วยการโรงศาล

ข้อ 30 ให้ใช้พระบรมมณู ศาลหัวเมืองรัตนโกสินทร คก 114 ในบริเวณ
นี้ เว้นแต่คำว่า "ศาลมณฑล" ให้เข้าใจว่า "ศาลบริเวณ" แลคำ "ข้าหลวงเทศา
ภิบาลให้เข้าใจว่าข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ" แลการที่จะตั้งหรือจะเลื่อนหรือจะ
เปลี่ยนผู้พิพากษาในบริเวณ 7 หัวเมือง ตามความที่ไว้ในมาตรา 10 ของพระ
บรมมณูศาลหัวเมือง ร,ค, 114 นั้น ให้ถือว่าเป็นหน้าที่ของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
จะนำความกราบบังคมทูล แลให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ มีใบบอกในการที่เกี่ยวข้องแก่
ตั้ง หรือเลื่อนหรือเปลี่ยนผู้พิพากษาในบริเวณมายังเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

ข้อ 31 ให้มีศาลเป็น 3 ชั้น คือ

- (1) ศาลบริเวณ
- (2) ศาลเมือง
- (3) ศาลแขวง

และให้มีผู้พิพากษาสำหรับศาลเหล่านี้ เพื่อพิจารณาคดีตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ข้อ 32 ให้ใช้พระราชกำหนดกฎหมายทั้งปวง ในความอาญาและความแพ่ง แต่ความแพ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม เรื่องฉ้อโกงก็ตี และเรื่องมรดกก็ตี ซึ่งคนนับถือศาสนาอิสลาม เป็นทั้งโจทก์จำเลย หรือเป็นจำเลยให้ใช้กฎหมายอิสลามในการพิจารณาแลพิพากษา แลให้โตะกาลีซึ่งเป็นผู้รู้แลเป็นที่นับถือ ในศาสนาอิสลาม เป็นผู้พิพากษาตามกฎหมายอิสลามนั้น

ประกาศมา ณ วันที่ 10 ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก 120

(ลงพระนาม) ดำรงราชานภาพ

จาก ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 18. (ธันวาคม ร.ศ. 120), หน้า 714 - 20.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ข.

พระยาตานี - เจ้าพระยาจักรีฯ ที่สมุหนายก นำความกราบบังคมทูล

ใบบอกที่ 2, 1387 ลงวันที่ 19008

ด้วยเมื่อ 23 ต.ค. 120 พระยาศรีมาตังธานี นำท้องตราพระราชสีห์ใหญ่
ที่ 1/6960 ลงวันที่ 19 ต.ค. 120 ซึ่งโปรดเกล้าฯ มาถึงข้าฯ 1 ฉบับ ความว่า
โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีปลุกษาชำระการด้วย ขอกราบทูลดังนี้

พระยาศรีฯ มาได้ถามความประสงค์ของข้าพเจ้า ๆ ได้ชี้แจง รุ่งขึ้นวันที่
24 ตุลาคม พระยาศรีฯ ได้พานหนังสือเป็นอักษรไทยมาฉบับหนึ่ง อ่านให้ฟัง และใช้
ให้ข้าฯ เซนชื่อประทับตรา ข้าฯ ขอคัดปรึกษากับศรีตวันกรมการก่อน พระยาศรีฯ
รอไม่ได้ จะลงเรือแล้ว ขอให้เซ็นชื่อประทับตรา เพื่อจะได้เป็นสำคัญว่า พระยาศรี
ได้มาปรึกษากับข้าฯ แล้ว ภายหลังคิดเห็นอย่างไร จะแก้ไขอย่างไรก็ใบบอกไปให้
ทราบ จึงได้เซ็นชื่อประทับตราไป แต่ได้สำเนาไว้ฉบับหนึ่ง ได้ให้แปลเป็นภาษามลายู
และตรวจดูความในหนังสือและยังไม่ตกลงด้วย ได้มีใบบอกไปยังพระยาศรีแล้ว พระยา
ศรีมีจดหมายตอบว่า ให้ไปคอยอยู่ที่หนองจิก ข้าฯ ก็ได้ไปคอยอยู่ที่หนองจิก ครั้นเมื่อ
เวลาประชุมเผอิญป่วย พระยาศรีฯ อนุญาตให้กลับไปตามนี้ ยังไม่ได้แก้ข้อความใน
หนังสือ ภายหลังพระยาศรีส่งสำเนาที่พระยาศรีไปประชุมที่หนองจิกให้ฉบับหนึ่ง ได้ให้
แปลเป็นภาษามลายู ตรวจดูความตลอดได้เอาสำเนาหนังสือที่พระยาศรีฯ ให้เซ็นชื่อ
ประทับตราที่พระยาศรีให้ ที่ได้ประชุมที่หนองจิก ปรึกษากับศรีตวันกรมการ ก็ไม่ตกลง
ข้าฯ และศรีตวันฯ ได้ตกลงพร้อมกัน ดังที่จะทูลเกล้าฯ ต่อไปนี้

1. ขอให้ข้าฯ มีอำนาจบังคับบัญชาราชการบ้านเมืองตามท้องตราสัญญาบัตร
ซึ่งโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้กับข้าฯ

2. ข้าพเจ้า จะขอพระราชทานจัดการบ้านเมืองให้เรียบร้อยตามหน้าที่ทุกตำแหน่งโดยสมควรแก่ราชการ คือ

1. ให้มีที่ว่าการเมือง
2. ให้มีศาลกาลสำระความตามทางศาลพระมะหะหมัด
3. ให้มีศาลาว่าการคะคีตามพระราชกำหนดกฎหมายสยาม
4. ให้มีที่ว่าการอำเภอ
5. ให้มีกรมอัยการฟ้องความแผ่นดิน
6. ให้มีโรงสำหรับเก็บภาษีขาเข้าออก
7. ให้มีที่พักพลตระเวน
8. ให้มีที่สำหรับเก็บภาษีต่าง ๆ ในบ้านเมือง
9. ให้มีศาลมรปตีสำหรับชำระความอุทธรณของศาลกรณี
10. ให้มีคลังสำหรับเมือง
11. ให้มีตารางสำหรับช่างนักโทษ
12. ให้มีออฟฟิศสำหรับพนักงานโยธาตกแตงบ้านเมือง
13. ให้มีโรงเรียนสำหรับสั่งสอนเด็กในบ้านเมือง

3. ขอให้พระยาเมืองมีอำนาจตั้งแต่งผู้หนึ่งผู้ใดเป็นที่ราชการรับหน้าที่ตามตำแหน่งและถอดถอนข้าราชการผู้กระทำผิดได้

4. ถ้าพระยาเมืองจะออกประกาศข้อราชการต่าง ๆ หรือจะตั้งข้อบังคับ หรือจะมีคำสั่งข้อราชการบ้านเมืองต่าง ๆ ตามที่ได้ประชุมปรึกษาเห็นข้อตกลงพร้อมกัน

5. ผู้ที่ควรจะเข้าที่ประชุมในเวลาประชุม นั้น คือ กรรมการผู้ใหญ่ที่มีตำแหน่ง บันคาศักดิ์ แลพ่อค้าซึ่งมีชื่อเสียง

6. หนังสือราชการต่าง ๆ ซึ่งใช้ในบ้านเรือนขอใช้เป็นหนังสือมลายู จะได้เป็นที่เข้าใจในทางราชการโดยง่าย เพราะราษฎรในบ้านเมืองเป็นคนมลายู

7. ถ้าความอาญามีโทษหลวง เช่น ฆ่ากันตาย หรือการรอกปล้นบังเกิดขึ้นในบ้านเมือง 2 อย่างนี้ต้องส่งไปยังมณฑลพิจารณาตัดสิน

8. ถ้าความอาญานอกจากนี้กล่าวมาแล้วในข้อ 7 นั้น ผู้พิพากษาศาลเมืองพิจารณาตัดสินได้ตามกฎหมายสยาม ถ้าความไม่พอใจให้อุทธรณ์ไปยังศาลมณฑล

9. บรรดาความแพ่งขอให้ศาลกาตัดสินไปตามทางศาสนาพระมะหะหมัด ถ้าความไม่พอใจในคำตัดสิน ก็ให้อุทธรณ์ต่อศาลมรปที่ ๆ จะได้ประชุมตัดสินให้เด็ดขาด

10. ถ้าคนต่างประเทศมีคดี ต้องส่งไปให้ศาลมณฑลพิจารณา ถ้าความทั้ง 2 ฝ่ายพอใจจะให้ศาลเมือง หรือศาลกาตัดสินชำระ ศาลเมืองและศาลกาตัดสินจะชำระตัดสินได้

11. ขอให้พระยาเมืองมีอำนาจผูกพันพลตระเวนมีอาวุธครบตัว สำหรับรักษาเมืองไม่เกินกว่า 5 โหล

12. พระยาเมืองจะเอาปืน หรือกระสุนดินดำเข้ามาในบ้านเมืองในระหว่างที่ยังไม่ได้รับอนุญาตจากกรุงเทพนั้นไม่ได้

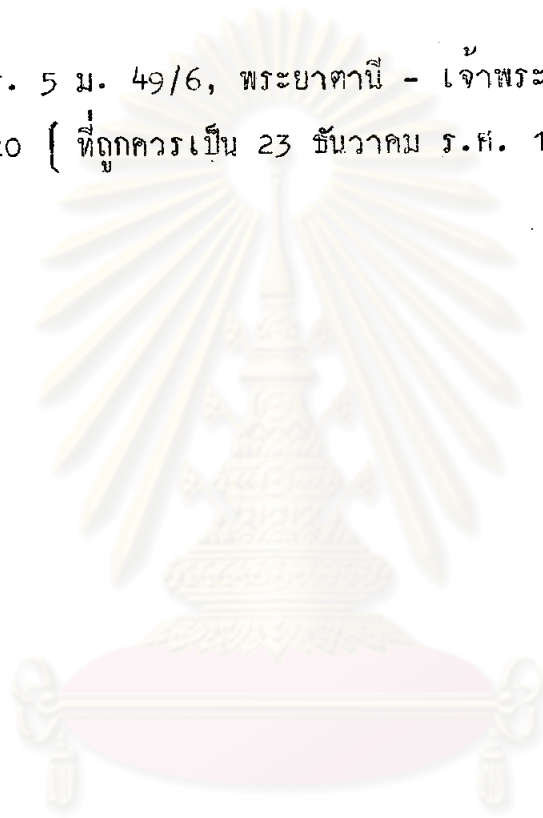
13. จะจัดการบรรดาภาษีอากรในบ้านเมืองตามใบบอกลงวันที่ 19 ต.ค. 120 ซึ่งยื่นต่อท่านพระยาสุขุมนัยวินิตนั้นแล้ว แลข้าฯ ได้คัดสำเนาใบบอกฉบับนั้นสอดซองมาพร้อมใบบอกฉบับนี้แล้ว แต่ภาษีอากรฝิ่น และสุรานั้น ตามข้อ 14 ดังจะกราบทูลต่อไป

14. ตั้งแต่วันที่ข้าฯ ได้มีใบบอกฉบับนี้ต่อไป ภาษีฝิ่นและอากรสุราซึ่งเก็บได้ในเมืองตานีขอยกเป็นของรัฐบาลกรุงเทพ

15. พระยาเมืองต้องส่งต้นไม้ทองเงินไปยังกรุงเทพ ตามธรรมเนียมแต่ก่อนมา

16. ราชการต่าง ๆ ในบ้านเมือง พระยาเมืองต้องทำรายงานส่งต่อที่ว่าการมณฑลปีละครั้งทุก ๆ ปี
17. ขอย่าให้มีข้าหลวงอยู่ประจำเมือง

(คัดจาก กจช., ร. 5 ม. 49/6, พระยาธานี - เจ้าพระยาจักรี..., 23 ตุลาคม ร.ศ. 120 [ที่ถูกควรเป็น 23 ธันวาคม ร.ศ. 120])

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ဣဏ္ဍဝါ

To His Excellency,

Sir Frank Athelstane Swettenham

K.C.M.G.

Governor of the Strait Settlements.

Your Excellency,

I beg most respectfully to address you on the Subject of the harassing restrictions and interference in the Government by me, as Rajah and Ruler of the State of Legeh forced upon me step by step, by His Majesty King of Siam involving the oppression and disturbance of the quietude of my people inhabiting Legeh and leading to the destruction of my country.

The object of my addressing you is through your Excellency to pray His Majesty the King of England to interfere between me as Rajah and Ruler of the state of Legeh and His Majesty the King of Siam to the state of Legeh is tribute paying by agreement the "Flowers of Gold" and the "Flowers of Silver" as a token of every three years.

About 100 years there was a war between the Kingdom of Siam and the State of Patani, of which the state of Legeh was part at that time. Patani was then invaded by the Siamese and peace was declared between the two countries, the condition of such being that the before mentioned tribute, of "Flowers of

Gold" should be sent every three years by Patani to Siam and that Patani should thereforth not be oppressed by Siam.

Then again about 80 years ago there was a second war between Siam and Patani in which Patani was again unsuccessful. Of that second war the result was the subdivision of the Stat of Patani into seven smaller states, namely.

1. Patani,
2. Legeh,
3. Jering,
4. Sai,
5. Raman,
6. Jalar,
7. Nongchik.

Over the Six first names of such divided States were placed six Rajahs as absolute Rulers, subject to the condition of the sending every three years by each of such states of the tribute of "Flowers of Gold" and "Flowers of Silver" to Siam and that the states should be free from oppression by Siam. The seventh of the subdivided states, namely Nongchik was placed under Siamese Rajah or Ruler.

The above last mentioned condition of matters continued with regard to the state of Legeh for about 75 years following the 2nd war above mentioned. The State of Legeh continued to

be ruled by the Rajah placed over the state of Legeh on the peace being made after the 2nd war and the Rajah continued to send the tribute of "Flowers of Gold" and the "Flowers of Silver" to Siam every three years.

About 5 years ago His Majesty the King of Siam sent me, as Rajah and Ruler of the state of Legeh, a Kalwong (Commissioner) bringing a letter informing me that the Kalwong was sent to advise me in the Government of my State, whenever asked by me for such advice.

The Kalwong (Commissioner) sent as before mentioned to advise the Rajah of Legeh, remained residing for about a year in Legeh doing nothing.

The Rajah and Ruler of state of Legeh died and the deceased had neither a son nor a daughter to succeed the post. I his nephew, according to the usual custom, was, before his body interred, proclaimed to be his successor as Rajah. The chiefs of the state wrote to H.M. the King of Siam requesting His Majesty the King of Siam to appoint me to be his successor as Rajah and this was granted by His Majesty the King of Siam. About 7 months after I went to Siam and had an interview with His Majesty the King of Siam, during which time His Majesty said, "We recognize Tengku Ngah Shams hoodin as Rajah and Ruler of Legeh, with the title of "Phya Phya Pahdi Sison Nak Wangsa",

who has the right to govern the State of Legeh as the predecessor had governed, and to stop anything against right and justice and who must be true with Siamese Government in every respect" and then handed me a paper obtaing as the above mentioned words.

On the 29th Kumpapan 115 (29th February 1896) the Simese Government sent me a letter, stating that His Majesty the King of Siam thought that if all the 7 states had one spirit and opium farm instead of seperate farms the revenue would be larger and that the states would be larger and that the states would be bettered. The revenue would be divided among the seven Rajahs in propotion.

About a year after the Kalwong mentioned before, resided to advise me, he was able to arrange and govern according to his own wish, and began to keep all taxes or, tax of all kinds. It is 5 years since.

The Revenue collected by him, the Kalwong, was not given to me, nor even the number of the amount.

The joint Revenue of spirit and opium in the seven states, for the first three years contracted, was \$ 30,200 per year. I made repeated requests for the revenue but in vain, and was replied "Wait".

The opium and spirit revenue of the said seven states, was at the end of the said term of three years relet for the sum of \$ 210,000 per year, but the state of Legeh obtains nothing whatever of its share.

The men, inhabiting in Legeh are mostly Mohamadans and when the Siamese festival takes place, all the Chiefs are forcibly invited by the Said Kalwong to kneel down & bow to the portrait of His Majesty the King of Siam and the idols opposite to it. To worship idols is, it is known abroad, strictly prohibited in Mohamadan Religion. This causes a feeling of disgust and discontent among the whole inhabitants in Legeh.

The Kalwong (Commissioner) has taken by force the grounds as places for living ploughing and planting paddy and property of the inhabitants, besides pulling and possessing the wives of the men of rank and chiefs.

The said Kalwong employs the inhabitants by force without paying them and my grants. If they do not do as ordered by him, he hits and puts them in imprisonment.

The Kalwong arrests the men being accused as having done crimes, chains them and puts them in imprisonment, without examination and finding the fact.

The Kalwong shoots my oxen and buffaloes, fowls and ducks, also of the inhabitants, according to his work.

From the above explanation of my troubles and the troubles of my country which I wish great respect, lay before Your Excellency in the hope that you will lay the same before

His Majesty the King of Great Britain and Ireland. I trust that the troubles and grievances, which are being imposed on my people, will be seen by Your Excellency to be so harassing and undurable that the peace and well being of the state are endangered, and that it will be seen that such action on the part of the Government of Siam is contrary to the terms on which Legeh agreed to become a state tributary to Siam and contrary to the terms of the document delivered to me by the King of Siam when formally recognising my nomination as Rajah of Legeh by my people and also that it will be seen that my application for the intervention and good offices of Great Britain has good grounds on which it is founded and on which such application can be made to Great Britain. Such action on the part of Siam towards the Malay States, in this part of Malay Peninsula would be likely to arouse much disturbance in the North of the Malay Peninsula.

I am, Sir

Your most respectfully

Tengku Ngah Shamsooden

Rajah of Legeh.

(From C.O. 273/282, Sir Frank Seettenham - Chamberlain, 18
January 1902)

ผนวก ญ.

19 ตุลาคม ร.ศ. 120

หนังสือพระยาตานี ถึงพระยาสุพรรณบุรีวิจิตร

เรื่องเงินผลประโยชน์เมืองตานี ขอกราบเรียนความประสงค์ดังนี้

1. เงินผลประโยชน์ภานียามีนและสุรา ขอให้เป็นไปตามห้องตราซึ่งโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่พระยาตานีบิดาข้าพเจ้า และเงินซึ่งเป็นส่วนได้กับผู้ว่าราชการเมืองนั้น บิดาข้าพเจ้าและข้าพเจ้ายังหาได้รับไม่หลายปีมาแล้วจนเดี๋ยวนี้ เงินรายนี้รวมกันเป็นเงินเท่าใด ขอได้โปรดให้ส่งให้ข้าพเจ้าด้วย และตลอดไปข้างหน้า
2. เงินผลประโยชน์ภานีขาเข้าซาออกปากน้ำเมืองตานีนั้น ขอให้เป็นไปตามตรามณฑล เงินภานีรายนี้ตั้งแต่บิดาถึงแก่กรรมจนเดี๋ยวนี้ รวมเท่าใด ขอให้ส่งให้ และต่อไปข้างหน้า เก็บได้เท่าใด ให้เจ้าพนักงานเก็บส่งให้เสมอไป
3. เงินผลประโยชน์ต่าง ๆ ในเมืองตานีที่มีอยู่เดี๋ยวนี้ ขอให้ได้กับข้าพเจ้าทั้งสิ้น
4. การต่อไป ถ้าได้ประชุมศรีวันกรมการเมืองตานีเห็นพร้อมกันว่า การสิ่งใดซึ่งวางอยู่ควรจะเก็บเป็นภานีขึ้น เงินภานีที่เก็บได้ให้ได้กับข้าพเจ้า
5. เงินเดือนข้าราชการในเมืองตานีกับวงษ์ญาติข้าพเจ้าที่เคยได้รับมาแต่ก่อน ข้าพเจ้าจะออกเงินให้ทั้งสิ้น
6. ถ้าได้ประชุมศรีวันนา เห็นพร้อมว่า การสิ่งใดควรจัดการตกแต่งบ้านเมือง ข้าพเจ้าจะออกเงินใช้จ่ายเอง

7. การที่จะจัดการเรื่องผลประโยชน์นี้ หากจะเก็บไว้ในเรือนเองไม่
จะจัดให้คนของข้าพเจ้าที่ไว้ใจได้เป็นผู้รักษาไว้สักแห่งหนึ่ง เป็นคลังสำหรับเมืองตานี

(คัดจาก กจข., ร. 5 ม. 49/6, พระยาตานี ถึง พระยาสุรขมา, 19 ตุลาคม
ร.ศ. 120)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัญญาเขตแดน ระหว่างกรุงสยามกับอังกฤษในมลายูประเทศ

ลงชื่อที่ ก.ท. 3 วันที่ 29 พฤศจิกายน ร.ศ. 118

ด้วยรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามฝ่ายหนึ่ง กับรัฐบาลของสมเด็จพระนางเจ้าอังกฤษอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งทำสัญญาแทนสุลต่านเประกับปะหังนั้น ร่วมกันเห็นว่า เป็นที่พึงปรารถนาที่จะระงับข้อวิวาทกันด้วยเรื่องเขตแดนในมลายูประเทศ ให้ตกลงเสียทั้งสิ้น แลกกำหนดเขตแดนทั้งหลายลงไว้ ในระหว่างเมืองรามันอันเป็นหัวเมืองขึ้นฝ่ายสยาม เมืองไทรบุรี เมืองกลันตัน เมืองตรังกานู อันเป็นเมืองประเทศราชฝ่ายสยามฝ่ายหนึ่ง กับเมืองเประ และเมืองปะหังอันกล่าวมาข้างต้นแล้วอีกฝ่ายหนึ่งนั้น ผู้ลงชื่อในท้ายหนังสือนี้คือ เสนาบดีว่าการต่างประเทศของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามกับราชทูตของสมเด็จพระนางเจ้าอังกฤษ ผู้ซึ่งได้รับอำนาจอันสมควรให้ทำสัญญานี้แล้ว จึงได้ยินยอมทำสัญญาไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 เขตแดนในระหว่างเมืองไทรบุรีกับเมืองเประนั้น คือ ตั้งแต่ที่ในลำน้ำเกรียน ใกล้เคียงตุงคัลนั้นไปตามลำน้ำเกรียนจนตลอดถึงปลายน้ำจคเขาบินตังดังเช่นหมายไว้ในแผนที่ซึ่งติดกับสัญญานี้ ตั้งแต่อักษรเอจนปี

ข้อ 2 เขตแดนในระหว่างรามันกับเประนั้น เป็นดังเช่นมีอยู่ในแผนที่ซึ่งติดกับสัญญานี้ หมายแต่อักษรบีจนถึงเอฟ ดังกล่าวต่อไปนี้ คือ ตอนหนึ่ง ตั้งแต่เขาบินตังตรงไปเขากินเครงที่หมายอักษร บี ถึง ซี ตอน 2 ตั้งแต่เขากินเครงตรงไปยังที่แห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ริมน้ำรุมประมาณ 4 ไมล์ ฤๅ 160 เส้นจากปากน้ำรุมนั้นที่หมาย ซี จนถึง ดี ตอน 3 ตั้งแต่ที่ซึ่งหมายอักษร ดี ริมฝั่งน้ำรุมนั้นตรงไปถึงสันเขาริมฝั่งแม่น้ำเประ ใกล้เคียงกับเยราประลา ที่หมาย อี เป็นสันเขาข้างเหนือบ้นน้ำตกลงน้ำเซงโคอยู่ข้างใต้ ตอน 4 ตามสันเขาข้างเหนือที่บ้นน้ำตกลงน้ำเซงโคอยู่ข้างใต้ ไปจนถึงสันเขาใหญ่ที่แบ่งน้ำตกทะเลสองฟาก ที่หมาย อี ถึง เอฟ

ข้อ 3. เขตแดนในระหว่างเมืองกลันตันฝ่ายหนึ่ง กับเมืองเประแล เมืองปะหังอีกฝ่ายหนึ่งนั้น คือ สันเขาใหญ่ที่แบ่งน้ำตกเมืองสองฝ่ายนั้น

ข้อ 4. เขตแดนในระหว่างเมืองตรังกานูกับเมืองปาหัง คือ ตอน 1 สันเขาใหญ่ที่แบ่งน้ำตกเมืองสองฝ่ายนั้น ตอน 2 แล้วต่อไปตามสันเขาข้างใต้ที่บนน้ำตกลำน้ำกะมามันอยู่ข้างเหนือ จนถึงสันเขาที่บนน้ำตกลำน้ำเจเนดา ตอน 3 แล้วต่อไปตามสันเขาข้างเหนือที่บนน้ำตก ลำน้ำเจเนดา อยู่ข้างใต้ จนถึงแหลมคุดอกที่ริมฝั่งทะเล

ในการที่จะให้เป็นหลักฐานมั่นคง ผู้ลงชื่อในท้ายหนังสือนี้จึงได้ทำสัญญาไว้ เป็นสองฉบับเหมือนกันแล้ว ใ้ลงชื่อและประทับตราไว้เป็นสำคัญ ที่กรุงเทพมหานคร ณ วันที่ 29 เดือนพฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก 118 ตรงกับ คฤสศศักราช 1899

ประทับตราและเซ็น ทเวะวงษาโรปการ

ประทับตราและเซ็น ยอชเกรฟวิด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ฎ.

ที่ 117/5146

วันที่ 14 ธันวาคม ร.ศ. 124

ที่มหาดไทยแจ้งมาว่า โปรคให้ยกเลิกศรัวยต่าง ๆ และให้เก็บเงินค่าราชการ พระยาเมืองชาคนดลประโยชน์ โปรคให้เพิ่มเงินพระราชทานแก่พระยาเมือง นอกจากที่พระราชทานอยู่ทุกวันนี้ก็เป็นส่วนพิเศษ เฉพาะเมื่อพระยาเมืองเหล่านี้ยังคงรับราชการอยู่ในตำแหน่ง ไม่ใช่สำหรับตำแหน่ง หรือผู้ที่จะเป็นพระยาเมืองใหม่ ภายหลัง ตั้งแต่ศก 125 เป็นต้นไป รวมเงินเพิ่มปีละ 17,000 บาท ตามบัญชีที่ส่งมา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัญชีพระยาเมือง บริเวณ 7 หัวเมือง ที่จะได้รับพระราชทานเงินส่วนพิเศษ ตั้งแต่ ศก 125 เป็นต้นไป

นามเมือง	เงินเดือนมีละ		เพิ่มปีละ		รวมปีละ		หมายเหตุ
	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ	
พระยาเมืองตานี	8,000	-	4,000	-	12,000	-	เมืองนี้มีพระยาจางวางได้รับอยู่ ปีละ 6,000 บาท ถ้าไม่มีพระยา จางวางเมื่อใดเพิ่มให้พระยา เมืองอีกปีละ 3,000 บาท เป็น ปีละ 14,000 บาท
พระยาเมืองหนองจิก	10,000	-	2,000	-	12,000	-	
พระยาเมืองยะหริ่ง	8,000	-	3,000	-	11,000	-	
พระยาเมืองสาบบุรี	12,000	-	2,000	-	14,000	-	
พระยาเมืองระแงะ	8,000	-	2,000	-	10,000	-	
พระยาเมืองรามัน	6,000	-	2,000	-	8,000	-	
พระยาเมืองยะลา	8,000	-	2,000	-	10,000	-	
รวมเงิน	60,000	-	17,000	-	77,000	-	

(คัดจาก กจช., ร. 5 ม. 49/16, พระยามหิศรราชหทัย กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,
14 ธันวาคม ร.ศ. 124)

ประวัติการศึกษา

นางสาวพรรณงาม เงามธรรมสาร

อักษรศาสตร์บัณฑิต ปีการศึกษา 2513

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เข้าศึกษาต่อแผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2514

ได้รับเงินทุนอุดหนุนการวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย

ระหว่างปีการศึกษา 2514 - 2515

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย